

Pisatelj Matija Malešič in Škofja Loka (1891–1940)

Izvleček

Matija Malešič je bil doma v Črnomlju, po 1. svetovni vojni je študiral pravo na Dunaju in v Zagrebu, kjer diplomiral. Zaposlil se je v državni upravi novo nastale države. V Škofjo Loko je prišel leta 1939. Pred tem je bil v več mestih okrajni glavar. Nenadoma je umrl na sedežu sreskega načelstva v Škofji Loki, kjer je tudi pokopan. Pisati je začel že v dijaških letih v ljubljanskem Marijanišču, kjer je ravnatelj prelat Andrej Karlin, doma v Pevnem, mlade nagovarjal k literarnemu ustvarjanju. Malešič je že v gimnazijskih letih prijateljeval tudi s prof. Ivanom Dolencem, soustanoviteljem Profesorskega ceha v Škofji Loki. Malešičeva dela so objavljale številne revije in založbe, nazadnje Dom in svet, ki ga je urejal dr. Tine Debeljak. Ne samo zaradi službenega mesta, tudi s prijateljevanjem in sodelovanjem z naštetimi znanimi Ločani je bil desetletja povezan s Škofjo Loko.

Ključne besede: *Matija Malešič, literatura, okrajno glavarstvo, sreski načelnik, vojni dnevnik, Tine Debeljak, Ivan Dolenc.*

Abstract

The writer Matija Malešič and Škofja Loka (1891–1940)

Matija Malešič came from Črnomelj. After World War I, he studied law in Vienna and Zagreb, where he graduated. He was employed in the state administration of the newly created state. He came to Škofja Loka in 1939, having previously been district head in several towns. He died suddenly at the district government headquarters in Škofja Loka, where he was also buried. He began to write in his student years at the Ljubljana Marijanišče, where the headmaster, the prelate Andrej Karlin of Pevna, encouraged the young to literary creativity. Malešič was also friends with Prof. Ivan Dolenc,

co-founder of the Teachers' Guild in Škofja Loka. Malešič's works were published by numerous magazines and publishing houses, most recently by Dom in svet, edited by Dr. Tine Debeljak. He was associated with Škofja Loka for decades, not only because of the post he held, but also through friendship and cooperation with the enumerated famous Loka citizens.

Key words: *Matija Malešič, literature, district board, district head, war diary, Tine Debeljak, Ivan Dolenec,*

Uvod

Matija Malešič.

O Matiji Malešiču nisem ničesar vedel vse do leta 1990, ko mi je ob nekem srečanju njegov sin Matija Malešič ml., takrat podpredsednik slovenske vlade, povedal, da je bil njegov oče loški okrajni glavar oziroma sreski načelnik in je pokopan na loškem mestnem pokopališču, kjer ima spomenik. Drugič sem na Malešiča naletel leta 2013 pri raziskovanju zgodovine Zdravstvenega doma Škofja Loka. Spomladi 1940 je bil Malešič namreč predsednik častnega odbora za prireditve ob desetletnici loške protituberkulozne lige. V ohranjenem vabilu je tudi obvestilo, da bodo prireditve »zaključili s slovesno otvoritvijo zdravstvenega doma in blagoslovitvijo Protituberkuloznega dispanzerja.«¹ V *Bibliografiji Loških razgledov*² nisem našel nobenega zapisa o Malešiču, zato menim, da je prav, da ga predstavim, saj je imel v letih 1939–1940 najpomembnejšo

upravno-politično funkcijo na Loškem, poleg tega je bil tudi dokaj bran pisatelj. Na zadnjem delovnem mestu je konec junija 1940 umrl, zadet od srčne kapi, in ni dočakal niti 49 let. V tem članku bo poudarek na njegovem življenju in delu v zadnjih letih življenja, torej predvsem v Škofji Loki, in povezavah z znamenitimi Ločani.

1 ZAL-ŠKL 63, Občina Škofja Loka, t. e. 143.

2 *Bibliografija Loških razgledov.*

Poreklo in šolanje

Matija Malešič (31. 10. 1891–25. 6. 1940) se je rodil v Črnomlju v Beli krajini. Po ljudski šoli v rojstnem kraju je šel v gimnazijo v Novo mesto, po četrtem letniku pa v Ljubljano, kjer je bival v Marijanišču. Po maturi leta 1913 je odslužil enoletni vojaški rok, a ni bil odpuščen, ker se je začela 1. svetovna vojna. V vojski je ostal polna štiri leta. Na soški fronti je bil 26. 11. 1915 ranjen, kar mu je pustilo trajno invalidnost, ki pa jo je z vztrajnostjo uspešno premagoval. Že med zdravljenjem je kot vojak začel s študijem prava na Dunaju in ga jeseni 1918 nadaljeval v Zagrebu, z odliko je diplomiral konec leta 1920. Kot upravni uradnik se je zaposlil v državni službi. Na delo je bil razporejen najprej v Slovenj Gradec, zatem v Mursko Soboto, Črnomelj in Maribor. Kot mnogi slovenski intelektualci, ki niso podpirali vladajočega režima, je bil konec poletja 1932 premeščen v Banja Luko, kjer je opravljal delo *tajnika pri banski upravi vrbovske banovine*.³ Po vrnitvi v Slovenijo je bil najprej nastavljen za sreskega načelnika v Slovenskih Konjicah. Leta 1937 je bil imenovan za načelnika v Logatcu, od koder je po dveh letih prišel v Škofjo Loko.

Okrajno glavarstvo v Škofji Loki

Škofjeloško območje je upravno najprej spadalo pod Okraj Kranj, ki ga je vodil okrajni glavar. Leta 1927 je Škofja Loka dobila status sreske izpostave tedanjega Sreza Kranj, ki ga je upravljalo sresko poglavarstvo, po letu 1929 pa Sresko načelstvo Kranj. Stvarne pristojnosti škofjeloške izpostave so se od leta 1932 povečevale in leta 1936 se je izpostava preoblikovala v samostojni **Srez Škofja Loka**, ki je začel delovati 15. 8. 1936. Poleg ožjega loškega območja je obsegal tudi občine v Poljanski in Selški dolini, od konca tega leta naprej pa tudi občino Črni Vrh nad Polhovim Gradcem.⁴ Občina Škofja Loka je morala poskrbeti za prostore sreskega načelstva. Našla jih je v Kajbitovi hiši na Mestnem trgu št. 9 (sedaj št. 5, op. avt.), njen lastnik je bil ljubljanski zdravnik dr. Anton Jamar. Ker so v hiši stanovale oficirske družine 1. planinskega polka, ki pa so odklonile izselitev, so jih morali izseliti sodno. Šele potem so z Jamarjem sklenili pogodbo o najemu. Postopke je vodilo županstvo škofjeloške občine. Stroške najema in vzdrževanja so prevzele občine, ki so spadale v novo načelstvo.⁵ Občina Škofja Loka je bila dolžna poskrbeti za primerno načelnikovo družinsko stanovanje.

Odlok o imenovanju okrajnega glavarja oziroma sreskega načelnika je podpisal kralj v Beogradu. Prvi škofjeloški sreski načelnik je bil Matej Kakl, ki pa se je jeseni leta 1939 upokojil. Ob njegovi upokojitvi je izpraznjeno mesto zasedel

3 Slovenski narod, št. 144, 26. 6. 1940, str. 2.

4 Povzetek historiata fonda <http://www.sironet.si/detail.aspx?id=335261>.

5 Povzeto iz: ZAL, Enota Škofja Loka, ŠKL 63, Občina Škofja Loka, Sreska izpostava in Sresko načelstvo 1926–1941, t. e. 92.

Črna skrbna listina št. 950

Pogodba (listina) — Ugovor (pismo)

o najemu stanovanja - lokala — o zakupu stana - lokala

Danes sem g. *J. Jancar Suhi, znanost & Škofja Loka*
Danas sam g. *J. Jancar Suhi, znanost & Škofja Loka*

dal v najem stanovanje — lokal v zgradbi v ul. *Škofje Loke* št. 9
tisto o zakupu stana — lokal v zgradbi v ul. *Škofje Loke* št. 9

ki ostoji iz sob in postranskih prostorov — lokal
ki se sastoji od sobe i sporednih prostorija — lokal

postranski prostori pod sledećim pogoji:
sposredni prostori pod sledećim pogoji:
Ostalega zakupnine je dinarji: *0,2000* z besedami: *dvaindeset tisoć*

dinarjev

Najem traja od *1. 10.* 19*36* god. do *31. 9.* 19*37* god.
Zakup teče od

Nedavnišnji pogoji se poudarjajo in pristopi k njim del te listine.

*Podeljeno dne 31. 3. 1939
prvi letni najemnine 3000 din*

17. januarja 1937 god. Najemodajalec stanovanja — lokala, *J. Jancar Suhi*
v *Škofji Loki* lokal, *J. Jancar Suhi*

S tem priznavam, da sem od g. *J. Jancar Suhi*
Osem priznam, da sam od g. *J. Jancar Suhi*

vzel v najem zgoraj navedeno stanovanje — lokal v ul. *Škofje Loke* št. 9
azav o zakup gore imenovani stan — lokal u ul. *Škofje Loke* št. 9

pod zgoraj navedenimi pogoji, ki jih v celoti usvajam.
pod gore navedenim usloviem, koje u svemu prihvaćam.

10. januarja 1937 god. Najemodajalec stanovanja — lokala, *J. Jancar Suhi*
Zakup stana — lokala, *J. Jancar Suhi*

Pogodba o najemu prostorov za pisarne loškega sreza. (hrani: ZAL, Enota Škofja Loka)

Matija Malešič, dotedanji sreski načelnik v Dolenjem Logatcu. Pisnih virov, ki bi pojasnili vzroke za zamenjavo delovnega mesta, nisem našel. Domneva, da bi na premestitev vplival Malešičev prijatelj prof. Dolenec, ki je bil v tistem času kot banovinski šolski nadzornik na sorazmerno visokem položaju, je ostala nepotrjena. Tudi načelnikov sin Matija Malešič ml. vzrokov premestitve ne pozna.

Na bivanje v Škofji Loki so njegovi spomini še vedno živi:

»Najprej smo stanovali na Suhi v neki novi veliki hiši.⁶ Od tam sem hodil v loško osnovno šolo, očka pa v službo v mesto. Že spomladi naslednjega leta smo se preselili v Vincarje, v novo hišo Vila Anka, ki jo je zgradil dežnikar Lovro Planina za svojo hčer Anko.⁷ Od tu je imel očka krajšo pot v službo, jaz pa v šolo, kamor sem hodil v prvi razred. Očka je hodil v službo v svoji civilni obleki, na uradne svečanosti pa v uniformi državnega uradnika, tudi kratko sabljo je imel pripasano.«⁸

Datum prihoda novega sreskega načelnika v Škofjo Loko se je skrival vse do njegove smrti. V *Slovenskem narodu* sem zasledil podatek, da je prišel oktobra 1939.⁹ Matija Malešič ml. se spominja, da je očka z delom začel nekoliko prej, kot se je družina preselila iz Logatca v Škofjo Loko. Iz matičnega lista Osnovne šole Škofja Loka za učenca Matijo Malešiča sem izvedel, da je v Logatcu začel hoditi v

- 6 To je bila pravkar zgrajena hiša Čikovega Tineta, (Valentina Omana), Suha št. 88 (sedaj Sorška 39), za katero je leta 1939 izdala gradbeno dovoljenje Občina Stara Loka (ŠKL 65, Občina Stara Loka 1909–1941, t. e. 2).
- 7 Presenetljiva je hitrost gradnje tudi te hiše. Občina je izdala gradbeno dovoljenje konec julija 1939 in istega dne jo je začel graditi mojster Alojz Berčič iz Virloga. Komisijski ogled je bil v začetku aprila naslednje leto in takoj zatem so vilo blagoslovili, Malešičevi pa so se vselili 10. istega meseca. Hiša je dobila hišno številko 16. Novi lastniki so vilo pred nekaj leti porušili, njene fotografije pa nisem našel.
- 8 Pripoved Matija Malešiča ml., 7. 10. 2016.
- 9 *Slovenski narod*, št. 144, 26. 6. 1940, str. 2.

1. razred 1. 9. 1939. Starši so ga izpisali 3. 11. istega leta, v škofjeloško šolo pa ga vpisali 10. 11. 1939. Šolanje je zaključil 28. 6. naslednjega leta. Šele iz zapisa o Malešičevi smrti v *Slovincu* zvemo, da je službovanje v Škofji Loki nastopil 16. 10. 1939.¹⁰ Zapis je brez podpisa avtorja, ni pa izključeno, da ga je napisal prof. Dolenc, saj se v tem zapisu prvič pojavi posvetilo z nagrobne plošče, katerega avtor naj bi bil prav on. Za odločitev, da Malešič pride službovat v Škofjo Loko, se zdi pomenljiv stavek v enem od zadnjih pisem prijatelju Dolencu iz Banja Luke konec poletja 1935: »*Zdaj sem v mislih ves v Sopotnici, zeleni, lepi, slovenski, naši, Tvoji ...*« Torej ni presenetljivo, da je po vrnitvi v Slovenijo, natančneje na Štajersko, prevzel najprej glavarско mesto v Logatcu in nazadnje v Škofji Loki, kamor je prišel takoj, ko se je mesto okrajnega glavarja izpraznilo. Dolenc v knjigi *Moja rast* ne omenja, da bi bil povezan s premestitvijo Malešiča iz Logatca v Škofjo Loko.¹¹

V Škofji Loki nisem našel ljudi, ki bi se Malešiča oziroma njegove družine še spominjali, tudi Severjevi, ki so z Malešičevimi prijateljevali, se spominjajo samo njegovih potomcev.

Svojega očeta in kratkega bivanja v Škofji Loki se njegov sin Matija Malešič ml. živo spominja:

»*Bil sem najstarejši otrok v družini. Očka se spominjam kot visokoraslega moža, ki je imel neizmerno rad svojo številno družino. /.../ Imel je navado, da se je takoj po službi preoblekel in vsak dan odšel v drvarnico na dvorišču in žagal ter sekal drva za svoj hobi, bi danes rekli, čeprav za to ni bilo nobene potrebe. Vsak popoldan je odšel še na sprehod na bližnje hribe okrog Logatca in Škofje Loke. Še kak teden pred smrtjo sva se odpravila na Sv. Jošta pri Kranju. Večkrat sem ga spremljal na Lubnik, ki je bil iz doline in iz Vincarjev ob Selški Sori, kjer smo stanovali v vili Anka, ki jo je zgradil Planina iz ugledne družine v Škofji Loki, videti nad nami kot mogočna gora z novozgrajeno kočo na vrhu. Spominjam se, da je imel s sabo majhno beležnico, se večkrat ustavil in napisal kako misel, ki jo bo uporabil pri svojem pisanju.*«¹²

Pred Planinovo vilo Anka ob blagoslovitvi hiše aprila 1940. Z desne: Matija Malešič, Lovro Planina, loški župnik Podbevšek, Malešičeva soproga Elizabeta, kapucin pater Mavricij Teraš. (hrani: družinski arhiv)

10 N. n.: + Matija Malešič. *Slovenec*, letnik 68, št. 144, 26. 6. 1940, str. 8.

11 Dolenc, Ivan, 1991.

12 Malešič, 2016, str. 11.

Prijateljevanje s prof. Ivanom Dolencem

Na prireditvi v Logatcu, 1938. Z leve: Matija ml. in Elizabeta Malešič, sreski načelnik Malešič v uniformi, dr. Anton Korošec, n. n., Ivan Dolenc. (*hrani: družinski arhiv*)

Matija Malešič in prof. Ivan Dolenc iz Sopotnice sta bila velika prijatelja. Začetek njunega prijateljevanja sega že v leto 1908, ko sta se prvič srečala v Škofji Loki (o tem več v nadaljevanju). Ohranjeno je obsežno Malešičevo pismo Dolencu iz leta 1909.¹³ O njunem prijateljstvu priča tudi *ohranjena razglednica, ki mu* (Malešiču, op. avt.) *jo je pisal iz Ljubljane v dunajsko bolnišnico Rdečega križa dne 14. julija 1917 njegov prijatelj Ivan Dolenc*.¹⁴ Po zapisih njegovega sina Matija, ki se je rodil 11. 2. 1933 v Svečini pri Zgornji Kungoti pri Mariboru, je bil njegov očka (tako so ga klicali v družini, op. avt.) ob rojstvu prvega sina službeno že prisilno prestavljen v Banja Luko. V istem času je bil Ivan Dolenc iz enakih razlogov premeščen v Mostar. V tem času sta si dopisovala in se tudi srečevala. Matija Malešič ml. mi je tudi povedal, da je bil prof. Dolenc njegov krstni boter – prav tako tudi njegovemu bratu in sestram, torej vsem pisateljevim otrokom. Iz Dolencevega pisma prijatelju Malešiču povzemam, da so si bili zelo blizu: oba otroka imenuje z njunima družinskima ljubkovalnima imenoma *Tiče* in *Janko*, podpisal pa se je z *Boter*.¹⁵ Malešič se je takoj po prihodu v Škofjo Loko vključil v starodavni lončarski cunft (ceh, op. avt.).¹⁶

13 Pisal je iz Novega mesta kot četrtošolec, star dobrih 17 let. V pismu razloži svojo zavezanost literarnemu ustvarjanju z velikimi načrti za prihodnost in sporoči, da bo to jesen nadaljeval gimnazijsko šolanje v Ljubljani. Napoved je tudi uresničil. Pismo hranijo Malešičevi potomci.

14 Kramarič, 1992, str. 422.

15 Pismo prof. Dolenca Matiji Malešiču iz Mostarja, 16. 11. 1934.

16 N. n.: Pogreb Matija Malešiča v Škofji Loki. V: *Slovenec*, letnik 68, št. 146, str. 6.

Načelnikova nenadna smrt

Nenadna smrt sreskega načelnika je v Škofji Loki in tudi širše močno odjeknila. Sin Matija se tistega dne še vedno spominja.

»Na dan smrti smo se pri vrtnih vratih poslovili od njega, ko je odhajal v službo. Malo kasneje pa sem odšel v novo šolo pod mestnim pokopališčem še jaz. Po kaki uri šolskega pouka nam je učiteljica rekla, da je za ta dan pouk končan. Vprašala me je po očetu, kar se mi je zdelo nekoliko nenavadno. Vračal sem se proti domu po starem mostu čez Selško Soro. Pred mano sta hodila dva delavca in eden je drugega vprašal, če mu je znano, da je sreskega načelnika zadela kap v pisarni na glavarstvu. V šoku sem stekel proti domu in doma našel mamo, brata in sestre ter sestrično Marijo, ki je živela pri nas, v veliki žalosti. Če pomislim, da je bila mama takrat stara dvaintrideset let in je ostala s štirimi mladoletnimi otroki v mestu, kjer nismo imeli nobenih sorodnikov, je bil to zanjo težak udarec usode. Mama je pripovedovala, da je očka tisto noč pred smrtjo pisal pozno v noč, a ga ni hotela motiti pri njegovem pisateljevanju.¹⁷ /.../ Mama je imela tisto noč zlo slutnjo, saj se ji je zdelo, da je na sosednji hiši v bregu nad nami visela črna zastava. /.../ Uslužbenci na glavarstvu so nam povedali, da je takoj po očkovem prihodu v službo eden od njih potrkal na vrata pisarne, pa ni bilo odgovora. Zato je poskusil še enkrat. Ker zopet ni bilo odziva, je odprl vrata in videl, da je bil sreski načelnik z glavo naslonjen na pisalno mizo, iz rok pa mu je padlo pisalo. Tudi hitra zdravniška pomoč mu ni mogla več pomagati. Gotovo je njegova rana smrt bila posledica vojnih naporov, prestane bolezni, ko je služboval v Banja Luki, ter želje po istočasnem literarnem ustvarjanju.¹⁸ Njegovi znanci so nam pripovedovali, da je večkrat izjavil, da ne bi želel, da bi si kdo od njegovih potomcev naložil tako velikih obveznosti.«¹⁹

Mostar 16/3/41
G. Matija,

Tvojše pismo sem si tako razgledal, da bi
ni bilo vedno drago, če bi mogel za par
dni v Banjo Luko, da bi se skrajšal
povesle in zopet malo porazgovarila.
Boj da, tista gospa in Teta, pri Janetu
(da imam tu ime rad, ne bom legil!),
da bi doživela veliko veselja nad njim
in da se bo morda na njem (kateri in Teta!)
ustavila to, kar govori doktor Andrej
o njegovim sinu.

Če ti želim to, da bi doživela veliko veselja
nad njim, da bi se morda na njem (kateri in Teta!)
ustavila to, kar govori doktor Andrej
o njegovim sinu.

... ..

Moja mama, kakor nam je povedal
la verne (mama, da ti je to razumel - saj sem bil
tudi pri, ki je bil 17 let na pouku in mi me - čisto
naš govorci) dr. Tomaz, oče s otroki in Marjano najprej
k znanju, da je tako slavno, da bi se ot. ne - kot
prav oče bi se ne vrla, morda bi se vrla, čim bolj
naš otroci poskušajo.

Pismo prof. Dolenca Malešiču iz Mostarja,
prva stran. (hrani: družinski arhiv)

- 17 Iz zapisa v *Slovencu* zvemo, da je tisto noč do treh ponoči pisal in izmučen legel k počitku, zgodaj zjutraj pa ga je po prihodu v pisarno zadela kap. /.../ Misli je tudi na zgodovinsko povest ter idilično povest s škofjeloškega Lubnika (glej *Slovenec* št. 143, 26. 6. 1940, str. 8).
- 18 Zbolel je v času službovanja v Banji Luki.
- 19 Malešič, 2016, str. 11–12.

Oblikovanje pogrebnega sprevoda spred sedeža sreskega načelstva na Placu pred Homanovo hišo. (hrani: družinski arhiv)

Pogrebni sprevod na Šolski ulici. Prvi z leve je ban Marko Natlaččen, tik za drugim oficirjem je notar Stevo Šink. (hrani: družinski arhiv)

Ob smrti so takoj poklicali zdravnika in duhovnika. Prvi je ugotovil vzrok smrti, drugi pa je opravil običajni obred ob nenadno umrlem. Iz zapisa v Mrliški knjigi povzemam, da je bil vzrok smrti srčna kap, da je bil mazi-ljen in da ga je 27. junija pokopal Matej Mrak, starološki dekan.²⁰

Iz zapisa v *Slovenecu* o Malešičevem pogrebu zvemo, da je ležal na parah v vili Anka v Vincarjih, kjer se je pogrebni sprevod tudi začel. V cerkvi sv. Jakoba je bila maša zadušnica; od tu se je sprevod odvil na Mestni trg, se pri Pepetu obrnil in vrnil pred Kajbitovo hišo, kjer je bil sedež glavarstva. Tu so se zvrstili politični nagovori. Žalostinke je igrala pihalna godba 1. planinskega polka. Avtor našteje vse pomembne osebnosti, ki so se udeležile pogreba, od bana Natlačena do škofjeloških veljakov. Mohorjevo družbo je zastopal njen urednik pisatelj Fran S. Finžgar, *Mladiko* urednik dr. Pogačnik, slovenske pisatelje pa predsednik društva prof. France Koblar in številni eminentni pisatelji. Od tu je

sprevod krenil preko Kamnitega mostu proti pokopališču. Ob grobu je spregovoril dr. Tine Debeljak, častno salvo pa so izstrelili vojaki 1. planinskega polka iz škofjeloške kasarne.²¹

V osmi številki 21. letnika *Mladike* je v spomin Matiji Malešiču natisnjen nepodpisani nekrolog. Iz zapisa Vilka Novaka zvem, da ga je napisal urednik Jože Pogačnik. Naslanja se na pisma pokojnika, ki jih je v preteklih letih pisal uredništvu *Mladike*.²² Iz nekrologa navajam dve zanimivi stvari; prva je iz časa Malešičevega službovanja v Banja Luki, kjer je resno zbolel, in druga, ki se nanaša na ravnatelja Marijanišča, našega rojaka Andreja Kalana. »*Trikrat so ga, je pisal, prav resno klicali z onega sveta, vendar je ostal; pol živega so ga pripeljali na zagrebško kliniko. /.../ Njegova srčna želja je bila, da bi marijaniščniki vzdali gosposdu prelato*

20 MK župnije sv. Jakoba Škofja Loka, 1908–1941, str. 264.

21 Povzeto po: Anon: Pogreb Matije Malešiča v Škofji Loki. V: *Slovenec* 68, št. 146, str. 6.

22 Novak, 1991, str. 135.

(Andreju Kalanu, op. avt.) *na rojstni hiši spominsko ploščo. Tvojo oporoko bomo izvršili v proštv in tudi Tvoj spomin.*»²³ Prelat Kalan je bil Omanov iz Pevna. Sedanji lastnik, ki je hišo porušil in zgradil novo, se ne spominja, da bila na njej vzdana spominska plošča.²⁴ Ta podatek je potrdil tudi dr. France Štukl, ki pozna vse spominske plošče v Škofji Loki in okolici ter ve, da takšne plošče na stari Omanovi hiši ni bilo.²⁵ Očitno je uresničitev Malešičeve želje preprečila vojna, po njej pa zanjo ni bilo več ugodnih pogojev.

Oba levo usmerjena dnevnika sta že dan po Malešičevi smrti objavila spominska zapisa, oba brez podpisa avtorja. Iz obeh zvemo še nekaj podrobnosti o njegovem delu. *Jutro* piše, da je mrtvega načelnika »... našel v pisarni Milan Okorn, uslužbenec načelnštva. Na klic sta takoj prispela dr. Hubad in dr. Kocijančič. O smrti so takoj obvestili družino in bansko upravo. Ležal bo na domu v Vincarjih, od koder bo pogreb 27. 6. ob 17. uri. /.../ Kljub kratkotrajnemu bivanju v Škofji Loki si je pridobil splošno spoštovanje.«²⁶ Isti dan je o načelnikovi nenadni smrti poročal tudi *Slovenski narod*. V članku so podatki o njegovih upravnih funkcijah do prihoda v Škofjo Loko.²⁷

V *Slovencu* je bil o Matiji Malešiču obsežnejši spominski zapis objavljen 4. julija 1940. Dogajanje je napisano v prvi osebi, nepodpisani avtor je verjetno eden od uslužbencev glavarstva: »Mesto okrajnega načelnika je zasedel kot znaneec. Mnogi ga poznajo že dolgo kot pisatelja, v času pa, ko je služboval v Logatcu, je navezal premnoga znanstva in tudi naravnost prijateljstva. Kot dober pešec je ves naš okraj obhodil že prej in se navduševal za naravne lepote tega kota slovenske zemlje, katero je ljubil in ji živel. /.../ Njegovo načelo je bilo: Dobra uprava je taka, ko je ljudje ne čutijo, a ji sledijo. /.../ Potem sva šla k gospodu župniku (Podbevšku, op. avt.). Pri njem je izrekel, da čuti za nalogo čim prej oskrbeti proštu Kalanu spominsko ploščo v znak hvaležnosti Marijaniščnikov. To je nekaj iz življenja glavarja Malešiča v našem okraju. Umrl je in za čustva ob njegovi smrti človek težko dobi pravega izraza. Zdi se, da je nujno izvršiti nalogo, ki si jo je zadal, iz hvaležnosti do prošta Kalana. Hkrati pa poskrbeti tudi za trajen njegov spomin.«²⁸

V tednih po Malešičevi smrti je prof. Ivan Dolenec o življenju in delu glavarja ter pisatelja v *Slovencu* objavil daljši zapis v nadaljevanjih. Za razumevanje prijateljstva med obema intelektualcema je pomembno, da je Dolenec zapis ustvaril na osnovi njunega medsebojnega dopisovanja. Večina Malešičevih pisem je datiranih, zato iz njih spoznamo avtentično pisateljevo razpoloženje od začetkov do smrti. Dolenec razloži, od kod naslov prispevka v nadaljevanjih *V službi dveh*

23 Pogačnik, Jože: + Matija Malešič. V: *Mladika*, št. 21/8, 1940, str. 280–281.

24 Povzeto po e-pismu A. P. Florjančiča, 14. 2. 2017.

25 Pogovor, 28. 3. 2017.

26 *Jutro*, št. 147, 26. 6. 1940, str. 3.

27 *Slovenski narod*, št. 144, 26. 6. 1940, str. 2.

28 N. n.: Glavar Matija Malešič v škofjeloškem okraju. V: *Slovenec*, letnik 68, št. 150, 4. 7. 1940, str.

gospodov. Pisatelj Malešič mu je v pismu 21. 12. 1927 napisal: »Hudo je samo to, da moraš služiti dvema gospodoma: i živeti moraš (delati za preživetje, op. avt.), i pisati moraš, moraš! Dokler pač pojde! Srce mi večkrat nagaja.« V zapisu je pojasnjen tudi začetek njunega znanstva in prijateljstva. Dolenec je na Dunaju, kjer je izhajal časopis *Zora*, pomagal njenemu uredniku; odgovarjal je mladim avtorjem, dijakom v zvezi s prejetimi deli za objavo. Nek Zorislav je v šolskem letu 1907/1908 poslal živahno in obetajoče napisano zgodbo, ki je bila objavljena. Avtor Zorislav je Dolenca med počitnicami obiskal v Škofji Loki in se predstavil kot Matija Malešič, četrtošolec novomeške gimnazije, doma iz Bele krajine. Dolenec ga je povabil v Sopotnico, naslednji dan sta peš obiskala še J. E. Kreka na Prtovču pod Ratitovcem. Odtlej sta prijateljevala, si dopisovala ter se obiskovala vse do Malešičeve smrti.²⁹

Matija Malešič ml. se spominja, da je posvetilo na očkovi nagrobni plošči *Zvest je bil Bogu in svojemu narodu* predlagal prav prof. Dolenec. Plošča je vzi-dana levo od glavnega vhoda na mestno pokopališče. Malešičev grob je lepo vzdrževan. Vdova se je z otroki kmalu po pogrebu preselila v Maribor, kjer je po starših podedovala hišo. Malešičevi so tudi po preselitvi iz Škofje Loke vzdrževali prijateljske stike z družino geodeta Jožefa Severja oziroma njegovimi potomci.

Pisateljjevanje

Malešič je začel pisati že v dijaških letih, že pred prihodom na ljubljansko klasično gimnazijo. Bival je v Marijanišču, kjer je ravnatelj Andrej Kalan mlade navduševal k literarnemu ustvarjanju.³⁰ Objavljal je pod psevdonimoma Zorislav in Stanko Bor. Pisal je črtice in povesti, ki jih je objavljaval v *Zori*, *Dolenjskih novicah*, *Mentorju*, *Mladosti*, *Ilustriranem glasniku*, *Slovenskih večernicah*, od leta 1919 v *Domu in svetu*, *Slovenskem gospodarju*, Mohorjevi knjižnici, Mohorjevi družbi in *Slovincu*, od leta 1923 tudi v *Mladiki*. »Obravnaval je socialna in moralna vprašanja ljudi s podeželja in male intelligence /.../ ter slovensko kraji-no. Bil je epik z lirskimi stilizmi.³¹ Pred Miškom Kranjcem je v literaturo uvedel prekmursko pokrajinsko tematiko.³² Med prvo svetovno vojno je pisal dnevnik, o čemer govorita drobna zvezčka, na gosto popisana s svinčnikom. Naslovna stran se glasi: *Vojska s Srbijo 1914, I. in II. zvezek. /.../ Leta 1916 je bil na soški fronti ranjen v levo nogo. Od takrat dalje se je zdravil v Bukarešti in na Dunaju,*

29 Dobesedni navedki in povzetki iz: Dolenec, Ivan: V službi dveh gospodov. Prijatelju Matiji Malešiču v spomin. V: *Slovenec* letnik 68, od št. 160, 16. 7. 1940, do št. 164, 20. 7. 1940, razdelek *Listki*, str. 5.

30 Andrej Kalan (1858–1933) je bil doma v Pevnu pri Škofji Loki. Bil je pomemben duhovnik ljubljanske škofije, sodelavec J. E. Kreka in organizator in katoliškega političnega gibanja s socialno noto (glej ES, 1990, 4, str. 371).

31 *SBL*, Ljubljana 1933, 2/V, str. 36.

32 *ES*, 6, 1992, str. 385.

tako da ni šel več na fronto. Očitno pa v tem času ni več pisal dnevnika, ki mu je gotovo pozneje služil za pisanje njegovega vojnega romana.«³³ To je bil prvi del trilogije z naslovom *Vojna s Srbijo*,³⁴ ki pa – neobjavljen – velja za izgubljenega.

Skupaj je bilo objavljenih več kot 40 njegovih črtic in povesti.³⁵ Zadnje dokončano delo *Škrlatno nebo na vzhodu in na zahodu* sta tako avtor kot tudi urednik DS prištevala med romane.³⁶

»Matija Malešič je kot dijak pod psevdonimom objavljajal v Dolenjskih novicah, Mentorju, Zori, Mladosti, med vojno pa v Ilustriranem Glasniku in Slovenskih večernicah. /.../ Svoja (kasnejša, op. avt.) dela, krajša in daljša, je objavljajal najprej v periodiki: Domu in svetu je bil zvest od leta 1919 do smrti, redno je objavljajal v Mladiki. V obeh publikacijah je objavil veliko del s tematiko iz Bele krajine in Prekmurja. Tine Debeljak označuje prav delo s tematiko iz Prekmurja Kruh za njegovo najboljšo delo. /.../ Zadnjih dvajset let svojega življenja je pisal tudi romana Boji na Drini in Ob Soči. V načrtu je imel še tretji del V zaledju, vendar so ta dela ostala v rokopisu, tako kot večina Malešičevih del; precej tudi v zapuščini Tineta Debeljaka, ki je bila po drugi svetovni vojni izgubljena.«³⁷

Zadnjih dvajset let življenja se je ubadal s pisanjem trilogije, romanov iz 1. svetovne vojne. Vsaj pri prvem delu se je lahko naslonil na svoj vojni dnevnik, ki ga je pisal v letih 1914/1915. Originala obeh delov dnevnika sta ohranjena; nahajata se v NUK in sta bila tudi objavljena.³⁸ »Prvi del, *Vojna s Srbijo*, je dokončal in ga oddal Tinetu Debeljaku, uredniku Mladike (pravilno založbe Dom in svet, op. avt.), ki je menil, da je delo zrelo za tisk. Iz še ne docela pojasnjenih vzrokov pa delo ni bilo natisnjeno. Žal pa se je rokopis izgubil, ker je Debeljak po vojni zapustil Slovenijo, njegova zapuščina, ki jo je kot urednik pustil v Sloveniji, pa je izginila, z njo pa po vsej verjetnosti tudi očkov rokopis. Njegovega najobsežnejšega načrta, trilogije iz prve svetovne vojne, ki bi bila njegovo življenjsko delo, zaradi prezgodnje smrti ni mogel dokončati, zaradi povojnih razmer pa je izgubljen tudi rokopis prvega dela.«³⁹

To potrjuje tudi podatek, da rokopisa ni v Debeljakovi zapuščini, ki so jo pred kratkim dobili v NUK od njegovih potomcev iz Argentine. Z drugim gradivom, ki je ob koncu vojne ostalo v Ljubljani, in ga ni v NUK, je rokopis pristal v rokah zbiralca, ali pa je bilo uničeno.⁴⁰

Malešičev literarni opus je ocenil Vinko Beličič. Zapisal je tudi, da »je imel Matija Malešič, zmeraj skromen, a poln vere vase, znaten krog bralcev. /.../

33 Kramarič, Matija Malešič, slovenski pisatelj, 1992, str. 422.

34 Kramarič je napisal, da je bil naslov romana *Boji na Drini*, (glej str. 425).

35 Malešič, Matija ml.: *Iz roda v rod*, str. 17–21.

36 Povzeto po Debeljak, Matija Malešič in naša uvodna povest. V: *DS* 1941, št. 2, str. 109–112.

37 Žebovec, *Slovenski književniki, rojeni do leta 1899*, str. 140–141.

38 Ciglar, Matija Malešič – Vojni dnevnik, št. 5, str. 45–57 in 2001, št. 6, str. 28–43.

39 Malešič, *Iz roda v rod*, str. 21.

40 Povzeto iz e-pisma Helene Janežič, NUK, 7. 2. 2017.

Po vsej pravici je Malešiča prikazal France Koblar v Slovenskem biografskem leksikonu (1933). Čudno in značilno za naš čas pa je, da ga tudi v obnovljeni izdaje leksikona Slovenske književnosti (1996) zaman iščemo. Tako je, kadar iz ideoloških nagibov prekipeva sedanost na račun preteklosti.⁴¹ Vključen ni niti v obsežnem Pogačnikovem delu o slovenskem slovstvu.⁴²

Vilko Novak citira Jožeta Pogačnika, urednika *Mladike*, ki je zapisal: »Malešič je pisal iz notranje potrebe ter si je v literarnem delu iskal hladeče utehe v najbridkejših urah. Ni se ukvarjal z estetskimi teorijami, a lepoto je ljubil z vsem žarom svoje občutljive duše. /.../ Literarni zgodovinarji ga bodo postavili med nove, zmerne realiste, toda najlepšega svojega dela Malešič še ni napisal.«⁴³ Iz istega vira povzemam, da je Malešič leta 1939 Debeljaku napisal v pismu: »... kako težko je najti pot nazaj oziroma začeti tam, kjer je bolezen vse presekala. Vendar sedaj ne obupujem več, ker brez tega (ustvarjanja, op. avt.) živeti ne morem./ .../ Dva tedna pred smrtjo je Debeljaku poslal povest Škrlatno nebo na vzhodu in zahodu, ki je bila objavljena leta 1941 v DS v šestih nadaljevanjih. /.../ Malešič si je s svojim bogatim, svežim jezikom in svojskim čustveno pesniškim slogom ustvaril ugledno mesto v našem pripovedništvu dvajsetih in tridesetih let tega stoletja, ki je po krivici zapostavljeno.«⁴⁴

Za razumevanje Malešičevega pisateljevanja, predvsem napovedanega vojnega romana, je pomemben tudi daljši posmrtni spominski zapis njegovega prijatelja I. Dolenca v *Slovincu*. Malešič je Dolencu v pismu 5. 11. 1928 potožil: »Že prvega dneva vojne gloda in riše, grize in peče in mi ne da miru snov, ki ste mi jo hoteli sugerirati. Ne stokrat, tisoč in tisočkrat sem jo premislil, prežvekoval, brskal po njej, vsak dan mislil nanjo, še v sanjah. Vidiš, pa je dozorelo do tega: Saj to je naš slovenski »veliki tekst«, naša epopeja. /.../ Štirinajst let že snujem, na pet velikih zvezkov računam že sedaj, ko je samo v glavnih obrisih načrt končan.«⁴⁵ Že v pismih Dolencu iz Banje Luke se je Malešič pogosto pritoževal zaradi slabega zdravstvenega stanja, a je kljub težavam ostal šegav. Zanimiva in še vedno aktualna je njegova hudomušna ugotovitev: »Da sem bil zdrav, ko sem začel hoditi k zdravniku, bi moral biti sedaj bolan od te množice zdravil, ki sem jih že spravil vase.«

O pisanju vojnega romana je Malešič 26. 2. 1934 Dolencu napisal: »Kadar začnem in gre, ne neham, dokler mi ne začnejo plesati črke pred očmi in se mi temniti ... Moj Janez (Dolenc, op. avt.), morda pa je prav v teh mukah upanje, da bo roman dober?« Iz Dolencevega zapisa v *Slovincu* povzemam, da je bil prvi del vojnega romana napisan že pred junijem 1935. Z drugim delom pa je Malešič imel precej težav, saj mu pisanje nikakor ni hotelo od rok. Dolencu je 12. 6. 1935

41 Beličič, Matija Malešič, 1998, str. 351.

42 Pogačnik, *Zgodovina slovenskega slovstva*, 1969.

43 Novak, Ob stoti obletnici rojstva Matije Malešiča, 1991, str. 132.

44 Prav tam, str. 135.

45 *Slovenec*, letnik 68, št. 160, 16. 7. 1940 do št. 164, 20. 7. 1940.

zapisal: »Prizori morajo biti silni, moje pero pa je slabo, slabo. Kako bi moralo biti prav slutim in prav dobro vem. To je muka, ki mi ne da spati. In vendar mora, mora biti napisano tako, da bo prav in da bo tudi moja duša tista struna v njej, ki prav poje, zadovoljna. Prej ne dam dela iz rok, pa če pride na dan šele z mojim šestdesetim letom.«

Pri tem pismu se je treba ustaviti, saj zapisano Malešičevo razpoloženje očitno kaže na resno bolezen srca. Ne vem, če je v zvezi s srcem sploh iskal pomoč pri zdravniku kdajkoli po vrnitvi iz Banja Luke, ko bi bil morda še čas za (o)zdravljenje. Dolenec v omenjenem spominskem zapisu omenja, da je med pohodom obležal v dražgoškem župnišču, cel teden ga je zdravila dr. Valerija Strnad iz Železnikov. Ponovila naj bi se mu bolezen iz Banja Luke.

Drugi zapisi o Matiji Malešiču

Urednik založbe Dom in svet Tine Debeljak je o Malešiču napisal daljši spominski zapis, iz katerega povzemam podatke, ki pojasnjujejo pisateljevo prezgodnjo smrt. Urednik ga je spoznal leta 1938 ob prevzemu urednikovanja, ko je bil pisatelj še glavar v Logatcu. V *DS* je že naslednje leto objavil črtico *Zelena jasa v gozdu*, naslednje leto (1940) pa *Skledo leče*. S povestjo *Škrlatno nebo nad vzhodom in zahodom* se je potegoval za nagrado, ki jo je razpisal *DS*. Dokončeval jo je v Škofji Loki. V pismu je Debeljaku potožil, da ga glavarstvo tako zaposluje, da lahko piše samo ob nedeljah in ponoči, ko je garal tudi do dveh po polnoči. Začeli sta se ga lotevati slabost in omedlevica. Prosil je za podaljšanje roka za oddajo povesti, ki jo imenuje kar roman.⁴⁶ *DS* mu je ustregel. 11. 4. je v pismu Debeljaku napisal: »Včeraj, danes se vlečem kot po megli v urad, preobilo dela, ponočno delo me je fizično čisto strlo. /.../ Povest prav gotovo dobite že prej, morda že drugi teden, ali ako nastopi kaj prav posebno nepredvidenega in ako mi se res ne posreči v kratkem spraviti iz glave te mučne omotice in pritiska okoli srca.«⁴⁷

Malešiču se je zdravstveno stanje nekoliko popravilo in potem, ko je oddal roman uredniku *DS*, se je lotil dokončanja prvega dela vojne trilogije. Debeljak v zapisu v *DS* poroča, da je »... Malešič imel napisanih čez 700 listov rokopisa z naslovom Boji ob Drini ter tudi prva poglavja Ob Soči. Veroval je v to svoje delo in ga resno pisal, kakor je videti iz dopisov, ki jih je objavil ravnatelj Dolenec v podlistkih Slovenca od 16. 7. 1940 dalje.«⁴⁸ Matija Malešič ml. mi je povedal, da je Debeljak nameraval prvi del vojnega romana natisniti, a naj bi ga prof. Dolenec prepričal, da bi bilo bolje, če bi počakal na manjkajoča dva dela in roman objavil v celoti, kar pa je preprečila pisateljeva nenadna smrt.

46 Povzeto po Debeljak, Matija Malešič in naša uvodna povest, V: *DS* 1941, št. 2, str. 109–112.

47 Prav tam, str. 111.

48 Prav tam, str. 112.

Ob zaključku se zahvaljujem Matiji Malešiču ml. za vse povedano in posredovano gradivo o njegovem očku Matiji Malešiču. Iz družinskega arhiva mi je posredoval tudi vse fotografije, objavljene v tem prispevku.

KRATICE IN OKRAJŠAVE:

DS	Dom in svet
ES	Enciklopedija Slovenije
MD	Mohorjeva družba
MK	mrliška knjiga
SBL	Slovenski biografski leksikon
SM	Slovenska matica

VIRI:

Arhivski viri:

MK Župnije sv. Jakoba Škofja Loka (1908–1941).

ZAL, Enota Škofja Loka (ŠKL)

ŠKL 168, Osnovna šola Škofja Loka 1818–1973, t. e. 103 (Matični listi 1939/1940)

ŠKL 63, Občina Škofja Loka. Gradbeni spisi in načrti, t. e. 111.

ŠKL 65, Občina Stara Loka 1909–1941. Gradbene zadeve Suha-Nova vas, t. e. 2.

Časopisni viri:

Jutro, št. 147, 26. 6. 1940.

Slovenec, letnik 68, št. 143, 26. 6. 1940.

Slovenec, letnik 68, št. 146, 29. 6. 1940.

Slovenec, letnik 68, št. 150, 4. 7. 1940.

Slovenec, letnik 68, št. 160, 16. 7. 1940, do št. 164, 20. 7. 1940.

Slovenski narod št. 144, 26. 6. 1940.

Drugi viri:

Florjančič, Alojzij Pavel, Škofja Loka, elektronsko pismo, 14. 2. 2017.

Janežič, Helena, Škofja Loka, elektronsko pismo, 7. 2. 2017.

LITERATURA:

Beličič, Vinko: Matija Malešič. V: *Rast : revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* IX, 4(58), Novo mesto : Mestna občina, 1998, str. 349–353.

Bibliografija Loških razgledov : 1954-2003. Škofja Loka : Muzejsko društvo, 2008, 167 str.

Ciglar, Jakob: Matija Malešič – vojni dnevnik 1914. V: *Vojnozgodovinski zbornik* 5 (2000), 6 (2001), Logatec : Vojni muzej, str. 43–58 in str. 28–43.

Debeljak, Tine: Matija Malešič in naša uvodna povest. V: *Dom in svet* let. 53, št. 2, Ljubljana : Katoliško tiskovno društvo, 1941, str. 109–112.

Dolenec, Ivan: *Moja rast*. Celje : Mohorjeva družba, 1991, 244 str.

Kramarič, Janez: Matija Malešič, slovenski pisatelj. V: *Rast : revija za literaturo, kulturo in družbena vprašanja* III, 6 (14), Novo mesto : Mestna občina, 1992, str. 420–425.

Malešič, Matija ml.: *Iz roda v rod*. Življenjepis in družinska kronika. Maribor, 2016, str. 8–21.

- Novak, Vilko: Ob stoletnici rojstva Matije Malešiča. V: *Mohorjev koledar*, Celje : Mohorjeva družba, 1991, str. 132–135.
- Pogačnik, Jože: + Matija Malešič. V: *Mladika* 21/8, v Gorici : Katoliško tiskovno društvo, 1941, str. 280–281.
- Koblar, France: Matija Malešič. V: *Slovenski biografski leksikon*. Knj. 2, zv. 5, Ljubljana : Zadruga gospodarska banka, 1933, str. 36.
- Štukl, France: *Knjiga hiš v Škofji Loki*. 2. Ljubljana : Zgodovinski arhiv, 1984, 221 str., (Gradivo in razprave/Zgodovinski arhiv Ljubljana; 7).
- Žebovec, Marjeta: *Slovenski književniki : rojeni do leta 1899*. Dodatna knjiga. Ljubljana : Karantanija, 2009, str. 140–141.

Summary

The writer Matija Malešič and Škofja Loka (1891–1940)

The writer Matija Malešič came from Črnomelj in Bela Krajina. After graduation in Ljubljana and an internship, he was mobilized into the army and sent to Serbia. He was transferred from there to the Soča Front, where he was wounded and was treated for the last two years of the war in military hospitals. During this time, he enrolled in law studies in Vienna and, at the end of 1920, he completed his studies in Zagreb. He was employed in the state administration. He was district head in many towns: Slovenj Gradec, Murska Sobota, Slovenske Konjice, Črnomelj, Logatec and Škofja Loka. As a conscious Slovene, in 1932 he was transferred to Banja Luka for three years, where he fell ill.

He began writing and publishing in his student years. He continued during the First World War, when he wrote a war diary. Literary creation was linked to every official position. He described the countryside and small-town life. His best work is the story Kruh/Bread, published by the Celje Mohor Society. He was friends with the headmaster, Prof. Ivan Dolenc, who was exiled to Mostar at the same time. Before the Second World War, Malešič was published by the publishing house Dom in svet, edited by Dr. Tine Debeljak. In the last twenty years of his short life he wrote a military novel in the form of a trilogy. The first part was completed and handed over to Debeljak, but he lost his job at the end of the war.

Malešič lived his last year with his family as district head in Škofja Loka, first in Suha and then in Vincarje. He was struck by a heart attack while at work. He is buried at the cemetery in Djakovica. He is bound to Škofja Loka by many things. The Pevna prelate Andrej Kalan was headmaster of the Marijanišča, the boy's boarding school, where Malešič resided as a pupil; Malešič was grateful for the encouragement of his literary creativity. Malešič and Prof. Ivan Dolenec were already personally acquainted and in correspondence in 1908. Dr. Tine Debeljak published several of his stories in Dom in svet, and the writer's letters to the editor tell us much about the writer's suffering in the last months of his life. Given all his contacts with well-known Loka people, it is no coincidence that in 1939 Malešič took over the job of district head in Škofja Loka.